

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนานั้นสิ่งสำคัญที่เป็นหัวใจหลักในการพัฒนาคือการพัฒนาที่ในระดับชุมชนที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความเข้มแข็ง ชนบทจึงเป็นพื้นที่สำคัญที่ต้องพัฒนา แต่ในการพัฒนาที่ผ่านในการพัฒนาชนบท นั้นการพัฒนายังไม่กระจายไปสู่ประชาชนที่ยากจนในชนบทอย่างทั่วถึง ที่เห็นเป็นประจักษ์ชัดแจ้งก็คือ ประชาชนในชนบทของแต่ละชุมชนในระดับหมู่บ้านมีจำนวนไม่น้อยที่ยังคงเผชิญอยู่กับปัญหาขั้นพื้นฐานที่เป็นต้นเหตุของความจน โดยไม่ยังได้รับการแก้ไขในรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม (กรมพัฒนาชุมชน. 2557 : 11)

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2505 แยกมาจากส่วนพัฒนาท้องถิ่น กรมมหาดไทย จัดเป็นหน่วยงานระดับกรม เรียกว่า “กรมการพัฒนาชุมชน” ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา ตามแผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2555-2559 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ ดังนี้ วิสัยทัศน์ “ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง” พันธกิจของกรมการพัฒนาชุมชนคือ 1) พัฒนาระบบและกลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ชุมชน 2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการบริหารจัดการชุมชน 3) ส่งเสริมการพัฒนาระบบกลไกและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 4) พัฒนาสมรรถนะองค์กรในการทำงานเชิงบูรณาการ โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2551 : 2)

กระทรวงมหาดไทย มีอำนาจหน้าที่สำคัญประการหนึ่งคือการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชน พัฒนาองค์กร อาสาสมัคร และผู้นำท้องถิ่นในระดับหมู่บ้าน ตำบล โดยมีวิธีการทำงานที่ยึดการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นหลัก เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด การที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพวิธีหนึ่ง คือ การให้ประชาชนปวารณาตนเองทำงานด้วยความเต็มใจและเสียสละเพื่อส่วนรวม

โดยการเป็นอาสาสมัคร หรืออาสาพัฒนาชุมชน อาสาพัฒนาชุมชนจึงเป็นอาสาสมัครประชาชน ที่กรมการพัฒนาในการสนับสนุน โดยการเลือกจากประชาชน หรือ ผู้นำท้องถิ่นให้ทำหน้าที่ อาสาสมัครในการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการ โครงการอาสา พัฒนาชุมชน ภายใต้งานอาสาพัฒนาชนบทตามมติ ครม.เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2512

“อาสาสมัคร” คือ บุคคลผู้ทำงานด้วยความสมัครใจ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น ประชาชนและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนที่เป็นเงินหรือวัตถุ เช่น การทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ โดยไม่เห็นแก่บำเหน็จรางวัลหรือผลประโยชน์ (สมพร เทพสิทธา. 2548 : 1-2)

อาสาพัฒนาชุมชน เป็นอาสาสมัครที่ได้รับการคัดเลือกในระดับหมู่บ้าน ตำบล โดยมี คุณสมบัติเป็นผู้มีความคิดริเริ่ม มีความรู้ ความสามารถ มีจิตใจที่เสียสละ มีความต้องการที่จะ อุทิศตนเพื่อช่วยพัฒนาในหมู่บ้าน ตำบล โดยไม่ต้องชักชวน ไม่ต้องมีใครมาบังคับ และไม่หวัง ผลตอบแทนใด ๆ อาสาพัฒนาชุมชนมี 2 ระดับ คือ ระดับหมู่บ้าน เรียกชื่อว่า อาสาพัฒนาชุมชน เรียกชื่อย่อว่า “(อช.)” คือ อาสาสมัครที่ได้รับการคัดเลือกจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งเป็น ประชาชนที่มีความพร้อมในการเป็นผู้เสียสละเพื่อส่วนรวม มีจำนวนหมู่บ้านละ 4 คน (ชาย 2 คน หญิง 2 คน) ระดับตำบล เรียกชื่อว่า ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน เรียกชื่อย่อว่า “(ผู้นำ อช.)” คือ อาสาพัฒนาชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกจากเวทีประชาคมอาสาพัฒนาชุมชน ให้ทำหน้าที่ เป็นผู้แทนอาสาพัฒนาชุมชน ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย และเป็นผู้ประสานงาน ระหว่างอาสาพัฒนาชุมชนในตำบลพร้อมกับปฏิบัติหน้าที่อาสาพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านของ ตนเอง ในตำบลหนึ่ง ๆ มีจำนวน 2 คน (ชาย 1 คน หญิง 1 คน) อาสาพัฒนาชุมชน และผู้นำ อาสาพัฒนาชุมชน ปฏิบัติงานในหมู่บ้านที่ได้รับงานคัดเลือก ในการกระตุ้นให้องค์กร ประชาชน รู้สภาพปัญหาของหมู่บ้านและสามารถวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาได้เอง รวมถึง การกระตุ้นให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง และ เข้ามาในการมีส่วนร่วมพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง เป็นผู้ริเริ่มและสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้ประสานงานระหว่างองค์กรประชาชนกับหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน หรือเอกชนอื่น ๆ โดยกรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน และผู้นำ อาสาพัฒนาชุมชน ให้มีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน 10 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการจัดเก็บข้อมูล 2) ด้านจัดทำแผนชุมชน 3) ด้านการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน 4) ด้านการป้องกันและแก้ไข ปัญหาสุขภาพเสพติด 5) ด้านการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตย 6) ด้านการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง 7) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) ด้านการพัฒนาเด็ก

9) ด้านการส่งเสริมอาชีพ 10) ด้านการส่งเสริมทุนชุมชน โดยอาสาพัฒนาชุมชน มีส่วนสำคัญในการพัฒนาเชิงพื้นที่

อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งการปกครองท้องถิ่นออกเป็น 13 ตำบล รวมเป็น 174 หมู่บ้าน มีอาสาพัฒนาชุมชน หมู่บ้านละ 4 คน รวมมีอาสาพัฒนาชุมชน จำนวน 696 คน และมีผู้นำอาสาพัฒนา ตำบลละ 2 คน รวมมีผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน จำนวน 26 คน จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่าอาสาพัฒนาชุมชน และมีผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน เป็นบุคคลสำคัญของหมู่บ้าน ตำบล ที่จะเป็นแกนหลักในผลักดันการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชน ในพื้นที่ชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามอาสาพัฒนาชุมชนและผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย ยังมีการปฏิบัติหน้าที่ที่ยังคงไม่สามารถดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมายการทำงานได้เท่าที่ควร โดยสอดคล้องกับการวิจัยของ เพ็ญแข ศรีสิทธิกุล (2537 : 85) พบว่า ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่องานพัฒนาชุมชนเขตชานเมือง ของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน แต่การติดต่อสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมีความสัมพันธ์ทางลบกับทัศนคติต่องานพัฒนาชุมชนเขตชานเมืองของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับการวิจัยของ ปนัดดา แก้วมณี (2556 : 90 - 91) พบว่า ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครพัฒนาชุมชน และผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีระดับการปฏิบัติงานรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ประกอบกับยังไม่มีการศึกษาถึงการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ชัดเจน ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา เพื่อทราบถึงระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อาสาพัฒนาชุมชน ในการนำผลการศึกษามาใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาวางแผน ปรับปรุง แก้ไขปัญหาของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมสนับสนุนอาสาพัฒนาชุมชน สามารถปฏิบัติงานได้ตามบทบาทหน้าที่ ขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชน อันจะสามารถพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า แก้ไขปัญหาชุมชนและสามารถพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

คำถามการศึกษา

1. การปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับใด
2. การปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามตำบล แตกต่างกันหรือไม่

3. ผู้นำท้องถิ่นที่มีข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดอย่างไร

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม ตำบล
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษากิจการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการศึกษาการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ตามความคิดเห็นของผู้นำท้องถิ่น ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีขอบเขตในการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 569 คน (ฝ่ายปกครองอำเภอเกษตรวิสัย. 2558 : 1) โดยกำหนดจากประชากรทั้งหมด

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

การศึกษานี้มีตัวแปรดังนี้

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ ตำบลในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 2 ด้าน ดังนี้ (กรมพัฒนาชุมชน. 2551 : 4)

2.2.1 ด้านการเป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้าน

2.2.2 ด้านการเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงาน

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา เดือน ตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2558

4. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษา คือ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 13 ตำบล ดังนี้

- 1) ตำบลเกษตรวิสัย 2) ตำบลบ้านฝาง 3) ตำบลเหล่าหลวง 4) ตำบลหนองแวง 5) ตำบลโนนสว่าง
- 6) ตำบลเมืองบัว 7) ตำบลดงครั้งใหญ่ 8) ตำบลดงครั้งน้อย 9) ตำบลสิงห์โคก 10) ตำบลกู่กาสิงห์
- 11) ตำบลกำแพง 12) ตำบลน้ำอ้อม 13) ตำบลทุ่งทอง (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเกษตรวิสัย. 2557)

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาพัฒนาชุมชน จำนวน 2 ด้าน (กรมพัฒนาชุมชน. 2551 : 4)

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

อาสาพัฒนาชุมชน หมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน ให้ปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครในหมู่บ้านหนึ่ง เรียกชื่อย่อว่า “อช.” มีจำนวนหมู่บ้านละ 4 คน (ชาย 2 คน หญิง 2 คน)

การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาพัฒนาชุมชน หมายถึง การดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่อาสาพัฒนาชุมชน 2 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการเป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้าน หมายถึง การเป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล โดยเป็นผู้ริเริ่ม สร้างสรรค์ประสานงานและดำเนินการพัฒนาร่วมกับชาวบ้าน เป็นผู้นำในการจัดเก็บข้อมูล การจัดทำแผนชุมชน การจัดการศูนย์เรียนรู้ การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การป้องกันและแก้ไขปัญหาหยาเสพติด การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาความยากจน การส่งเสริมอาชีพ และการส่งเสริมชุมชน

2. ด้านการเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงาน หมายถึง การช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ช่วยเหลือสนับสนุนจากอาสาพัฒนาชุมชน และผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาหมู่บ้านตำบลบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและรวมเป็น ผู้สนับสนุนการจัดเก็บข้อมูล การจัดทำแผนชุมชน การจัดการศูนย์เรียนรู้ การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การป้องกันและแก้ไขปัญหาหยาเสพติด การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาความยากจน การส่งเสริมอาชีพ และการส่งเสริมชุมชน

ผู้นำท้องถิ่น หมายถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ได้สารสนเทศการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งเป็นข้อเสนอแนะที่จะนำไปปรับปรุงการทำงานของอาสาพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถแก้ไขปัญหาในการทำงานร่วมกับประชาชนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป